

UOT 94(479.24); UOT 32:93/94

GÜLÇİN HƏSƏNOVA

AMEA A.Bakıxanov adına Tarix
və Etnologiya İnstitutunun doktorantı
hgulchin1@gmail.com

AZƏRBAYCAN- ÇXR MÜNASİBƏTLƏRİ: İQTİSADİ TƏRƏFDAŞLIĞIN “KƏMƏR-YOL” MODELİ

DOI: <https://doi.org/10.36719/2708-065X/114/237-241>

1992-ci ildən etibarən intensiv inkişaf edən Azərbaycan-ÇXR əməkdaşlığı son 10 ildə keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. İki ölkə arasında iqtisadiyyat, enerji və texnologiya kimi bir çox sahələrdə tərəfdaşlıq üçün uğurlu addımlar atılıb. Xüsusilə iqtisadi sahədə əməkdaşlıq iki dövlətin iqtisadiyyatının inkişafına töhfə verməklə yanaşı, Avrasiya qitəsinin yeni geoiqtisadi xəritəsinin formalaşmasında da mühüm rol oynayır. Bu baxımdan "Bir Kəmərlər, Bir Yol" layihəsi çox vacibdir. Məhz "Bir Kəmərlər, Bir Yol" təşəbbüsü Azərbaycan-ÇXR münasibətlərinin dərin əməkdaşlıq və genişlənmiş mübadilə mərhələsinə qədəm qoymasına təkan verib və iki ölkə arasında qarşılıqlı etimadın möhkəmlənməsinə, iqtisadi integrasiyaya və inkişafa töhfə vermişdir. Məqalədə "Bir Kəmərlər, Bir Yol" layihəsi, Azərbaycan-ÇXR iqtisadi əməkdaşlığı, bu əməkdaşlığın "Bir Kəmərlər, Bir Yol" layihəsi çərçivəsində inkişafı təhlil edilir.

Açar sözlər: Azərbaycan, "Bir Kəmərlər, Bir Yol", ÇXR, əməkdaşlıq, iqtisadiyyat, layihə.

Giriş. Məlumdur ki, müasir dövrdə dövlətlərarası münasibətlər təkcə hərbi-siyasi amillərlə deyil, həm də iqtisadiyyat, texnologiya, nəqliyyat, enerji və s. kimi sahələrdəki qüvvələrlə tənzimlənir. Beynəlxalq münasibətlər sistemində güc balansının formalaşmasına təsir edən ən vacib amillərdən biri məhz geoiqtisadi transformasiyalardır. Bu baxımdan iqtisadiyyatda güclü tərəfdaşlıq və beynəlxalq arenada iqtisadi güc xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bir çox ölkələr inkişaf etmək, beynəlxalq iqtisadiyyata integrasiya olmaq və formalaşacaq üstünlüklərdən faydalanmaq üçün müxtəlif layihələr və strategiyalar həyata keçirirlər. Belə ölkələrdən biri də ÇXR-dir. Yarandığı gündən etibarən iqtisadi-siyasi əlaqələrini genişləndirən ÇXR hazırda dünyanın ən böyük iqtisadiyyatına malik olan 2-ci ölkədir.

Azərbaycan-ÇXR iqtisadi münasibətləri. Azərbaycan-ÇXR münasibətlərində iqtisadi əlaqələr hər zaman ön planda olmuşdur. Hər iki ölkə bir-biri ilə möhkəm iqtisadi əməkdaşlıq qurmağa xüsusi maraq göstərmişlər ki, bunun da bir neçə səbəbi var:

1) İlk öncə qeyd etmək lazımdır ki, təbii xammal və enerji mənbələri ÇXR üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir və Azərbaycan bu cür təbii sərvətlərlə zəngindir.

2) Digər tərəfdən, Azərbaycanın mühüm coğrafi mövqeyi var. Xüsusilə, ölkəmizin Avropa ilə Asiya arasında ticarət, nəqliyyat və tranzit qovşağında yerləşməsi ÇXR-nin Azərbaycanla iqtisadi əlaqələri genişləndirməkdə maraqlı olmasına səbəb olur.

3) Azərbaycan da öz növbəsində ÇXR ilə çoxşaxəli əlaqələrin qurulmasına xüsusi əhəmiyyət verir. Belə ki, dünyanın ikinci ən böyük iqtisadiyyatına sahib olan və beynəlxalq və regional münasibətlərdə böyük təsirə malik olan ÇXR ilə əlaqələrin genişləndirilməsi, şübhəsiz ki, ölkəmizin inkişafına böyük töhfələr verəcək.

"Bir Kəmərlər, Bir Yol" layihəsinin məzmunu. "Bir Kəmərlər, Bir Yol" layihəsi, ÇXR sədri Si Cinpinin 2013-cü ilin sentyabr ayının 7-də Qazaxıstanda etdiyi çıxışda ilk olaraq "İpək Yolu İqtisadi Kəməri" adlı ideya kimi irəli sürülmüşdür. Həmin ilin oktyabr ayının 3-də Si Cinpin İndoneziyada Asiya-Sakit okean İqtisadi əməkdaşlıq görüşündə iştirak edərkən "XXI əsr Dəniz İpək Yolu" ideyasını irəli sürdü. 2014-cü ildə ÇXR-nin Maliyyə və İqtisadi məsələlər üzrə mərkəzi aparıcı qrupu "İpək Yolu İqtisadi Kəməri" və "XXI əsr Dəniz İpək Yolu" mövzusunda iclas keçirdi. Məhz bu iclasla təşəbbüsdə "İpək Yolu" əvəzinə "Bir Kəmərlər, Bir Yol" ifadəsi işləndi. Bu layihə, iqtisadiyyatı daha da

inkişaf etdirmək, iqtisadi əlaqələri genişləndirmək və ölkənin beynəlxalq iqtisadiyyatdakı təsirini daha da artırmaq məqsədi ilə irəli sürülən bir layihədir. Layihənin miqyası nəzəri olaraq 60 ölkəni əhatə etsə də, hazırda 150 ölkə bu layihəyə qoşulub. (Bir Kəmə, Bir Yol Portalı, 2026, He. A, 2019, s.5-6, Laruelle, 2018, s.10).

Coğrafi baxımdan layihə 3 hissədən ibarətdir:

- 1) Şimal marşrutu- Çin-Orta Asiya-Rusiya-Avropa
- 2) Orta marşrut- Çin-Orta Asiya-Yaxın Şərq-Fars Körfəzi və Aralıq dənizi
- 3) Cənub marşrutu-Çin-Cənubi Asiya-Hind okeanı

Layihənin ilk 5 ilində baş vermiş inkişafa əsasən qeyd etmək olar ki, infrastruktur bağlantısı üçün prioritet bölgələr Cənub-Şərqi Asiya, Orta Asiya və Cənubi Asiyada altı iqtisadi əməkdaşlıq dəhlizi boyunca yerləşir ki, bunlar da Çin-Pakistan İqtisadi Dəhlizi, Banqladeş-Çin-Hindistan-Myanma, Avrasiya Quru Körpüsü, Çin-Monqolustan-Rusiya, Çin-Orta Asiya-Qərbi Asiya və Çin-Hindçin yarımadasıdır. Eyni zamanda XXI əsr Dəniz İpək Yolu boyunca ölkələri birləşdirən bəzi əsas dəmir yolları və limanları da bu siyahıya daxil etmək olar. (He. A, 2019, s.5-6, Rafi, 2024, s.3-4).

“Bir Kəmə, Bir Yol” layihəsinin həyata keçirilməsində Azərbaycanın mövqeyi. Azərbaycan-ÇXR münasibətləri “Bir Kəmə, Bir Yol” təşəbbüsünün həyata keçirilməsi çərçivəsində yeni tarixi mərhələyə qədəm qoyub. Belə ki, Azərbaycan Qafqaz regionunda bu layihəni dəstəkləyən ilk ölkə olmaqla yanaşı, layihənin həyata keçirilməsinə ÇXR-dən sonra həm ölkə daxilində, həm də xaricdə investisiya qoyan ikinci ölkədir (Azertac, 2019, Vəliyeva, 2025, s.3).

Azərbaycan və ÇXR arasında “Bir Kəmə, Bir Yol” təşəbbüsü çərçivəsində müxtəlif layihələrin həyata keçirilməsi üçün bir sıra sazişlər imzalanıb. Bunlar içərisində prezident İlham Əliyevin 2015-ci ilin dekabr ayında Çinə rəsmi səfəri zamanı imzalanan “Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Çin Xalq Respublikası Hökuməti arasında İpək Yolu İqtisadi Kəmərinin yaradılmasının birgə təşviqinə dair Anlaşma Memorandumu”dur. Bu memorandumla Azərbaycan-ÇXR iqtisadi-tucari əlaqələrinin inkişaf istiqamətləri müəyyənləşdirilib. (Azərbaycan Respublikasının prezidentinin fərmanı, 2015).

24 aprel 2019-cu il tarixində Prezident İlham Əliyevin Çinə səfəri zamanı II “Bir Kəmə, Bir Yol” Beynəlxalq Əməkdaşlıq Forumunda iştirak etmiş, bu zaman ümumi dəyəri 821 milyon dollar olan müxtəlif sazişlər imzalanmışdır ki, bütün bunlar nəticəsində Azərbaycan-ÇXR əməkdaşlığı daha da gücləndirmişdir.

“Bir Kəmə, Bir Yol” layihəsinin həyata keçirilməsində Azərbaycanın ideal tərəfdaş olmasının bir sıra səbəbləri var:

1) Azərbaycana məxsus Xəzər hövzəsi Şərqi Asiya, Rusiya və Avropa üçün iqtisadi mərkəzdir və yeni ortaqlar maraqlar sahəsinə çevrilir.

2) Azərbaycan bir çox transmilli və genişmiqyaslı nəqliyyat və kommunikasiya sistemlərinin yenidən qurulması baxımından tarixi İpək Yolunun yenidən qurulmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir.

3) ÇXR və Azərbaycan qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığa töhfə verən bir çox oxşarlıqlara malikdir. (Daşdəmirova, Rüstəmov, 2023, s.59).

Layihə ÇXR-nin Avrasiya ölkələri arasında qarşılıqlı əlaqələrin və infrastrukturun qurulmasına yönəlmiş yeni iqtisadi inkişaf strategiyası kimi elan edilib. Bu strategiya 2 əsas inkişaf istiqamətini nəzərdə tutur:

1) “İpək Yolu İqtisadi Kəməri” - Orta Asiyadan keçən ticarət yolları boyunca davam edəcək nəqliyyat üçün quru yolları.

2) “Dəniz İpək Yolu” - Cənub-Şərqi Asiyadan Cənubi Asiyaya, Yaxın Şərqə və Sakit okean və Hind okeanları vasitəsilə Afrikaya gedəcək dəniz yolları.

Bu təşəbbüsün əsas məqsədi Şərqdən Qərbə birbaşa ticarət dəhlizi yaratmaqdır. “Bir Kəmə, Bir Yol” təşəbbüsü çərçivəsində iqtisadi və nəqliyyat imkanlarını reallaşdırmaq üçün bir sıra mühüm infrastruktur layihələri həyata keçirilib. Gəlin onlara qısaca nəzər salaq:

Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutu (Orta Dəhliz) - 4256 km dəmir yolu və 508 km dəniz yolundan ibarət Orta Dəhliz Çin-Qazaxıstan sərhədindən başlayır, Qazaxıstandan keçir və

Xəzər dənizi vasitəsilə Azərbaycana və Gürcüstana qədər davam edir. Gürcüstandan Türkiyəyə gedən yol burada 2 fərqli marşruta bölünür:

Dəmir yolu marşrutu - bu marşrut Türkiyədən keçərək dəmir yolu ilə Avropa dəmir yolu şəbəkəsinə qoşulur.

Qara dəniz marşrutu - bu marşrut Türkiyənin İstanbul limanından Ukraynanın Çornomorsk, Rumıniyanın Konstansa və Bolqarıstanın Burqas limanlarına qədər uzanır (Qasımlı, 2025, s.10; President.az., 2024 (9)).

Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu - Avropa ilə Çin arasında ən qısa (826 km) dəmir yolu əlaqəsini təmin edir. 30 oktyabr 2017-ci ildə istifadəyə verilən bu layihə, Çindən Avropaya Mərkəzi Dəhliz vasitəsilə malların çatdırılma müddətini dəniz daşımaları ilə müqayisədə yarıdan çox azaltmağa imkan verib. Beləliklə, Çindən Avropaya malların çatdırılması dəniz yolu ilə orta hesabla 36 gün, Trans-Sibir marşrutu ilə isə 20 gün çəkdiyi halda, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu Mərkəzi Dəhliz vasitəsilə cəmi 12 gün çəkir (AZERTAG, 2019; Şevçuk, Voitiuk, 2024, s.107, President.az., 2024 (12)).

Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı - 2018-ci ildə açılıb. Ölkənin əsas dəmir yolu və avtomobil yollarının kəsişməsində yerləşən bu liman Qaradağ rayonunun Ələt kəndində yerləşir. 2020-ci ildə ərazidə yüksək dəyərli ixrac yönümlü istehsalı təmin etmək, ölkədə məşğulluğu artırmaq və innovativ texnologiyalardan istifadə edərək xidmət göstərən investorları cəlb etmək üçün azad iqtisadi zona yaradılmışdır. Bu zona beynəlxalq yük daşınmasında mühüm rol oynayır və ölkənin regional ticarət mərkəzinə çevrilməsini təmin etməklə yanaşı, yerli istehsalı stimullaşdırır (President.az., 2024 (11)).

Nəticə. Müasir dünyanın ən əhəmiyyətli iqtisadi təşəbbüslərindən biri olan "Bir Kəmə, Bir Yol" layihəsi sadəcə iqtisadi-ticarəti əməkdaşlığa deyil, eyni zamanda, qarşılıqlı faydalı nəticələrə və hərtərəfli inkişafa yönəlmiş bir təşəbbüsdür. Özündə "beş əlaqə" (siyasi əlaqələr, infrastruktur əlaqələri, ticarət əlaqələri, maliyyə inteqrasiyası və xalqlar arasında əlaqə) aspektini vurğulayan layihə tərəfdaş ölkələrin iqtisadi inkişafının sürətlənməsinə şərait yaradır. Bununla belə, bu təsir ölkədaxili inkişafı məhdudlaşdırır və beynəlxalq iqtisadi əlaqələrin genişlənməsinə təkan verir.

Azərbaycan bu layihənin həyata keçirilməsində özünəməxsus rola malikdir. Belə ki, Azərbaycanın strateji-tranzit qovşağında yerləşməsi, xüsusilə, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu və Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarəti Limanı Azərbaycanı "Bir kəmə, bir yol" təşəbbüsünün həyata keçirilməsi üçün əsas ölkəyə çevirir. Beləliklə, Azərbaycanın "Orta Dəhliz"dəki mühüm rolu Azərbaycan-ÇXR münasibətlərinin inkişafı və ÇXR investorlarının ölkəyə cəlb edilməsi üçün geniş imkanlar yaradır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Çin Xalq Respublikası Hökuməti arasında "İpək Yolu İqtisadi Kəməri"nin yaradılmasının birgə təşviqi haqqında Anlaşma Memorandumunun təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (2015, 7 dekabr). E-qanun.az - <https://e-qanun.az/framework/31817> [01.05.2026].
2. Azərtaq. (2019). "Bir Kəmə, Bir Yol" region üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən bir layihədir. - https://azertag.az/xeber/bir_kemer_bir_yol_region_uchun_boyük_ehemiyyet_dasiyan_layihedir-1266512 [01.05.2026].
3. Bir Kəmə, Bir Yol Portalı. (2026). Bir Kəmə, Bir Yol Layihəsi çərçivəsində Tərəfdaş Ölkələr və Beynəlxalq Təşkilatlar. - <https://share.google/aEWMmtrKUIKekbhV> [01.05.2026].
4. Daşdəmirova, T., və Rüstəmov, K. (2023). Azərbaycan və Çin arasında iqtisadi əməkdaşlığın hazırkı vəziyyəti və gələcək perspektivləri. Bakı Mühəndislik Universitetinin Jurnalı (İqtisadiyyat və İdarəetmə), 7(1), s.57-65.
5. He, A. (2019). "Kəmə və Yol" təşəbbüsü: Si Cinpinin durmadan genişlənən strategiyasının motivləri, maliyyələşdirilməsi, yayılması və çətinlikləri. CIGI Papers, No. 225. Beynəlxalq İdarəçilik İnnovasiyaları Mərkəzi
6. Qasımlı, V. (Red.). (2025). Orta Dəhliz: Mövcud Reallıqlarda Naviqasiya və Gələcək Perspektivləri Qəbul etmək. Tərgü Mureş: Universitet Nəşriyyatı.

7. Şevçuk, A., Şevçuk, L., və Voitiuk, O. (2024). XXI əsrdə Çin-Azərbaycan münasibətləri: Siyasi, İqtisadi, Mədəni və Təhsil Ölçüləri. *Avropa Elmləri*, (139), s.105-113.
8. Laruelle, M. (Red.). (2018). Çinin "Bir Kəmə, Bir Yol" Təşəbbüsü və Mərkəzi Asiyaya təsiri. *Corc Vaşinqton Universiteti*.
9. Rafi, Amna Ejaz. (2024, Mart). "Kəmə və Yol" Təşəbbüsü: Məqsədlər və Çətinliklər. *İslamabad Siyasət Araşdırmaları İnstitutu (IPRI)*
10. Politicon.co. (2025). Azərbaycan və "Bir Kəmə, Bir Yol" Təşəbbüsü: Regional nəqliyyat mərkəzinə çevrilmə yolunda. - <https://politicon.co/az/analytics/33/azerbaijan-and-belt-and-road-initiative-on-the-way-of-becoming-a-regional-transport-center> [01.05.2026].
11. President.az. (2024). Böyük İpək Yolunun bərpası. - <https://president.az/en/pages/view/azerbaijan/silkroad> [01.05.2026].
12. President.az. (2024). Trans-Xəzər Şərq-Qərb Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizi. - <https://president.az/en/pages/view/azerbaijan/silkroad> [01.05.2026].
13. Vəliyeva, P. (2025). Azərbaycan-Çin münasibətləri yeni mərhələdə. *Milli Məclis (Analitik İnformasiya Jurnalı)*, Mart-Aprel, s.2-7.
14. Gafarova, K. (2024). The Current Issues of Economic Relations between the Republic of Azerbaijan and the People's Republic of China: The Realities of the Present Time. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (4), s.2560-2577. <https://doi.org/10.46868/atdd.2024.766>

ГЮЛЬЧИН ХАСЕНОВА

*Докторант Института истории и этнологии
им. А. Бакиханова при НААН*

ОТНОШЕНИЯ АЗЕРБАЙДЖАН-КНР: МОДЕЛЬ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПАРТНЕРСТВА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ»

Сотрудничество Азербайджана и КНР, интенсивно развивающееся с 1992 года, за последние 10 лет вступило в качественно новый этап. Между двумя странами были предприняты успешные шаги по партнерству во многих областях, таких как экономика, энергетика и технологии. В частности, сотрудничество в экономической сфере не только способствует развитию экономик двух государств, но и играет важную роль в формировании новой геоэкономической карты Евразийского континента. В этом контексте проект «Один пояс, один путь» имеет большое значение. Инициатива «Один пояс, один путь» дала толчок развитию азербайджано-китайских отношений, вступивших в стадию глубокого сотрудничества и расширения обменов, а также способствовала укреплению взаимного доверия, экономической интеграции и развитию между двумя странами. В статье анализируется проект «Один пояс, один путь», азербайджано-китайское экономическое сотрудничество и развитие этого сотрудничества в рамках проекта «Один пояс, один путь».

Ключевые слова: Азербайджан, «Один пояс, один путь», КНР, сотрудничество, экономика, проект.

GULCHIN HASANOVA

*Doctoral Student at the Institute of History and Ethnology
name after A.Bakikhanov, ANAS*

AZERBAIJAN-PRC RELATIONS: THE "BELT-ROAD" MODEL OF ECONOMIC PARTNERSHIP

The Azerbaijan-PRC cooperation, which has been developing intensively since 1992, has entered a qualitatively new stage in the last 10 years. Successful steps have been taken between the two countries for partnership in many areas such as economy, energy and technology. In particular, coope-

ration in the economic field not only contributes to the development of the economies of the two states, but also plays an important role in the formation of a new geoeconomic map of the Eurasian continent. In this regard, the “One Belt, One Road” project is very important. It is the “One Belt, One Road” initiative that has given impetus to the Azerbaijan-PRC relations entering a stage of deep cooperation and expanded exchange and has contributed to the strengthening of mutual trust, economic integration and development between the two countries. The article analyzes the “One Belt, One Road” project, Azerbaijan-PRC economic cooperation, and the development of this cooperation within the framework of the “One Belt, One Road” project.

Keywords: Azerbaijan, “One Belt, One Road”, PRC, cooperation, economy, project.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 01 may 2026-cı il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 02 oktyabr 2026-cı il.

Rəyçilər: t.e.d. Tofiq Mustafazadə, t.e.d. Sani Hacıyev.
